

<https://doi.org/10.59424/debreceniszemle/2025/33/3/397-399>

Cívisházak emlékei

Harangi Attila – Vigh Levente – Löki Viktor – Szabó Anna Viola –
Erdei Nóra – Seprényi Kinga – Udvardy Antal:
Debreceni címisházak és lakóik nyomában II.
Debrecen: Déri Múzeum – Debreceni Városvédő és -szépítő Egyesület,
2025.

Déri Múzeum
Debreceni Városvédő és -szépítő Egyesület
Debrecen, 2025

Harangi Attila – Vigh Levente – Löki Viktor – Szabó Anna Viola
Erdei Nóra – Seprényi Kinga – Udvardy Antal
Debreceni címisházak és lakóik nyomában II.

Az első kötet sikerén felbuzdulva a két alkotó – Harangi Attila építész és Löki Viktor biológus – további társakat bevonva folytatta az elkezdett munkát, az épített örökség, a címisházak emlékének megőrzése érdekében. Az új alkotók között találjuk Vigh Levente magyar nyelv és irodalom szakos bölcsészt, a MODEM foto- és videográfusát, Szabó Anna Viola főmuzeológust, fotótörténészt, Erdei Nóra turisztikai szakembert, idegenvezetőt, Seprényi Kinga magyar-történelem szakos tanárt és Udvardy Antal vegyészt, egyetemi

adjunktust. Sokan várták a könyv megjelenését, de pályázat hiányában gyűjtéshez folyamodtak, hogy a kiadáshoz szükséges pénzt adományokból fedezni tudják.

Az első rész megjelenése óta eltelt három évben további épületek tűntek el, vagy úgy alakították át azokat, hogy nem őrizték meg a ház eredeti karakterét. Az alkotók ezért is tartották fontos és sürgős tevékenységüknek, hogy legalább a könyv lapjain megőrizték a címisházak emlékét. Ezúttal is a házak egy-

kori és mai lakóit kérték fel, hogy engedjenek betekintést az épületbe, illetve az életükbe. A könyv elején most is fényképekkel illusztrálták, hogy melyik lesz az a huszonkét épület, amelyet a későbbiekben részletesen bemutatnak. (Néhány fotó nem jól illeszkedik a sorszámmal.) A házak helyét térképen is bejelölték, így a várost kevésbé ismerők is meg tudják keresni az adott épületet.

A kötet első részében Harangi Attila visszatekint első kiadványuk történetére, utóéletére, tapasztalataira, majd bemutatja a második rész történeti kutatásának lépéseit, nehézségeit, felhasznált anyagait. Ezekből kiderül, hogy a huszonkét bemutatott ház közül tizenkettő még a 19. században épült, a többi is 1910 előtti. Kitér a második kötet összeállításának folyamatára, összetettségére, illetve a védelem alá helyezett épületekre is.

A könyv második része Szabó Anna Viola 37 oldalas tanulmánya Otthonok nagyításban címmel. Mivel hasonló anyag még nem készült, így mint fotótörténész a fellelhető régi fényképeken keresztül igyekszik betekintést nyújtani az egykori cívisházak belsejébe, az ott lakók életébe. Az épületek egyes helyiségeiről, berendezési tárgyairól, azok használatáról részletes elemzésekkel segít megismerni az ott lakók életét. A tanulmányt számos – ismereteim szerint még soha nem publikált – fotóval színesíti, szemlélteti. Néhány épületbe konkrétan is „beléphetünk, betekinthetünk,” például a Kardos, a Zöld, a Miszti családok otthonába.

Érdeemes nemcsak a szövegben, hanem a hetvenöt különleges, közülük nem egy több mint 100 éves fénykép megtekintésében is elmélyedni.

A harmadik részben azt a huszonkét még meglévő házat ismerheti meg az olvasó, amelyet a könyv elején a képes tartalomjegyzékben beharangoztak. Az egyes házak bemutatásához egyebek mellett korabeli közgyűjteményi dokumentumokat, tervrajzokat, térképrészleteket is felhasználtak. A legtöbb esetben meg tudható, hogy mikor épült, ki a tervező, az építő, az építtető, milyen típusú a ház, melyik áll védelem alatt. Nagyon hasznos az idővonal, ami által megismerhetők az utcanevek és házszámok változásai. Az egyes házak bemutatása minden esetben az épület történetével kezdődik, főleg levéltári anyagok, illetve a mikrofilmtárban fellelhető tervdokumentációk alapján. Megismerhetők a ház korábbi lakói is. Mivel a könyvek többségét nem szakemberek vásárolják meg, így néhány, kevésbé ismert építészeti szakkifejezést érdemes lett volna lábjegyzetben feloldani.

Mint említettem, a lakók beengedték lakásukba a szerzőket, ahol interjúkat és fényképeket is készíthettek. A lakók elmesélték a házuk történetét, őseik és saját maguk gyakran nehéz életét, a sérült vagy romló állapotú épület jelenlegi helyzetét, valamint az ezzel összefüggő terveiket. Sajnos vannak olyan házak, amelyeknek már megpecsételődt a sorsa. Kicsi rá az esély, hogy felújítsák, de néhány ház esetében az a legvalószínűbb, hogy le fogják

bontani. Azonban nagyon jó példák is láthatók a bemutatott épületek között. Láthatjuk, hogy miként sikerült megmenteni, és szépen, az eredeti vagy ahhoz hasonló formában felújítani néhány épületet. Szerencsére a most bemutatott épületek többségére nagyobb gondot fordítottak, kevesebb a rossz állapotú ház. A lakók megosztották a szerzőkkel a régi, féltve őrzött családi fényképeiket, így vizuálisan is betekinthez az olvasó a családok egykori és mai életébe, megismerheti az ott lakók szüleit, nagyszüleit vagy akár dédszüleit is. Az interjúkat pozitívan befolyásolta, hogy azok szerkesztett formában jelentek meg.

A két fotós, Löki Viktor és Vigh Levente, nagyszerű fényképeket készített a házakról, azok udvaráról, kapuiról és a lakók engedélyével a lakások belső helyiségeiről is. A közgyűjteményekből is előkerültek régi fényképek a házakról, illetve a lakók is többet felajánlottak. Mint a bevezetőben olvasható, a fényképek sokaságából nehéz volt kiválogatni, hogy az egyes épületek bemutatásához melyek kerüljenek a könyvbe.

Újdonság a kötetben, hogy a házak olyan ismert lakóiról, akik már nem élnek, Szabó Anna Viola tollából esszék születtek. Többek között Szabó Magdáról, Csokonai Vitéz Mihályról, Kiss Tamásról, illetve

Zoltai Lajosról és Ecsedi Istvánról, a debreceni múzeum első vezetőiről. A kötet irodalom- és ábrajegyzékkel zárul, illetve röviden bemutatkoznak a könyv szerzői. Végül a Cívisházak színeváltozása című, korábban megrendezett tárlat huszonnyolc képpárjából tizenötöt mutatnak be a szerzők.

A könyv 500 példányban jelent meg, és egy hónapon belül mind egyik gazdára is talált. Akik előzetesen támogatták a megjelenést, azok tiszteletpéldányban részesültek, a többi eladásra került. Az első és második kötet összesen negyvenhárom cívisházat mutat be. A könyvbemutatón elhangzott, hogy az érdeklődők szívesen olvasnák az újabb épületek bemutatását, örömmel várnák a harmadik részt is.

A könyv minden városlakónak, érdeklődőnek hasznos és tartalmas olvasnivalót nyújt. Talán több háztulajdonosnak ad inspirációt: tegyenek azért, hogy megőrizzék őseik lakhelyét. Egyúttal felhívja a város vezetőinek figyelmét, hogy mekkora értékekkel, örökséggel rendelkezik Debrecen, amit érdemes megőrizni gyermekeink, unokáink részére is.

Nyul Imre
helytörténész,
nyugdíjas középiskolai tanár